

V2000-11 20.01.2000

Konkurranseloven § 3-9 - dispensasjon fra konkurranseloven § 3-1, § 3-2 og § 3-3 for samarbeid om tilbudspriser, anbud og markedsdeling - Interbok BA

Sammendrag:

Andelshaverne i Interbok BA gis dispensasjon for å fastsette felles priser i aktivitetsmateriell for varer som omsettes i kjedens bok- og papirforretninger, for å kunne inngi felles anbud og for å fastsette markedsdeling blant kjedens medlemmer.

Konkurransetilsynet viser til Deres søknad av 2. oktober 1998 der De ber om forlenget dispensasjon fra konkurranseloven. De viser i den forbindelse til tidligere dispensasjon fra konkurranseloven (krri) § 3-4, jf. § 3-1 og § 3-3, som utløp den 1. desember 1998. Konkurransetilsynet beklager at saksbehandlingen har tatt lang tid.

1. Interbok BA

Interbok BA (Interbok) er en frivillig bok- og papirhandlerkjede. Kjeden består i dag av 91 eierbedrifter med totalt 120 forretninger. I 1998 hadde kjedemedlemmene en samlet omsetning på 875 millioner kroner. Omsetningen relaterer seg til kjedemedlemmenes totalomsetning og inkluderer enkelte medlemmers samlede omsetning av bøker og papir, i tillegg til en rekke andre varer som leker, glass og stentøy etc. Markedsandelen i Norge for bøker og papir i samme periode anslås av kjeden til mellom 17 og 20%.

Til grunn for organiseringen av kjeden ligger vedtekter og en samarbeidskontrakt som inngås mellom kjeden og den enkelte andelseier. Kjedemedlemmene deltar i innkjøp, drift og markedsføring og opptre som en samlet gruppe overfor leverandører, kunder og andre kontakter. Kjedens øverste organ er generalforsamlingen, der andelseierne har møteplikt. Det velges et styre på 5-7 personer, hvorav 1-2 skal velges utenfor andelseiernes rekke. Styret utnevner markedsråd som består av 2-6 kjedemedlemmer. Styret ansetter også nødvendig administrasjon, som er ansvarlig for kjedens drift.

2. Forholdet til konkurranseloven

2.1 Konkurranseloven § 3-1

Krri § 3-1 første ledd forbyr to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, å fastsette eller søke å påvirke priser, avanser eller rabatter bortsett fra vanlig kontantrabatt. § 3-4 forbyr sammenslutninger av ervervsdrivende å fastsette eller oppfordre til reguleringer i strid med lovens forbud.

Samarbeidskontrakten mellom andelseier og kjedeselskap pkt. 17 omhandler kjedens "råd og prosjektgrupper", der andelseierne er pliktige til å delta. Pkt. 21 regulerer markedsføring/kampanjer/aktiviteter. Det heter her bl.a. at administrasjonens forslag til kampanjer og aktiviteter forelegges markedsråd/prosjektgrupper og vedtas av styret.

I telefonsamtale med Interbok den 11. januar 1999 opplyses at markedsrådene fastsetter veiledende priser i aktivitetsmateriell i forbindelse med kampanjer. Den enkelte forretning står imidlertid fritt til å fastsette lavere priser enn de veiledende. Forøvrig oppgis at Interbok ikke generelt opererer med felles priser på sine produkter.

På bakgrunn av kjedens struktur og medlemmenes deltakelse i de råd og prosjektgrupper som samarbeider om prisene på aktivitetsmateriell, legger tilsynet til grunn at prisveiledningen innen kjeden representerer en horisontal regulering som omfattes av forbudet mot prissamarbeid, jf. krrl § 3-1 første ledd. Etter tilsynets vurdering er krrl § 3-4 ikke anvendelig i dette tilfellet, fordi prisveiledningen anses foretatt av kjedemedlemmene i fellesskap, slik at krrl § 3-1 kommer direkte til anvendelse.

2.2 Konkurranseloven § 3-2

Krrl § 3-2 forbyr to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, å fastsette eller søke å påvirke priser, mengdeberegninger eller andre vilkår ved anbud, fordeling av anbud eller at noen ervervsdrivende skal avstå fra å inngi anbud. Bestemmelsen setter forbud mot "ethvert samarbeid i forbindelse med avgivelse av anbud, og det er ikke adgang for anbudsgivere til å samarbeide om noen form for forretningsvilkår som de skal benytte i sine anbud. Ot.prp. nr. 41 (1992-93) side 107.

I samarbeidskontrakten mellom andelseier og kjeden pkt. 15 heter det at fremtidens leveranser av varer vil kunne bli totalt endret. "For å hindre at slike leveranser forsvinner fra kjedens omsetning kan kjeden sentralt aktivisere seg på eiernes vegne ved f.eks. å levere anbud. Kjeden oppretter nødvendig tilleggsadministrasjon for å gjennomføre dette. Styret avgjør hvordan fortjeneste oppnådd ved anbud fordeles mellom kjede og lokal bokhandel."

I lys av ordlyden i krrl § 3-2 og lovens forarbeider legger tilsynet til grunn at pkt. 15 i samarbeidskontrakten omfattes av forbudet mot anbudssamarbeid.

2.3 Konkurranseloven § 3-3

Krrl § 3-3 forbyr to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, å fastsette eller søke å påvirke til markedsdeling i form av områdedeling, kundedeling, kvotefordeling, spesialisering eller kvantumsbegrensning.

Høyesteretts kjæremålsutvalg har i en kjennelse av 11. februar 1999 uttalt seg om rekkevidden av markedsdelingsforbudet:

Utvalget forstår § 3-3 første ledd slik at bestemmelsen gjelder fordeling av ett eller flere markeder mellom konkurrenter eller fremtidige konkurrenter for å oppnå gjensidig beskyttelse mot konkurranse. Dette kan blant annet oppnås ved områdedeling, kundedeling og kvotefordeling." Rt 1999 side 285 - Aune gård AS mot Opdal samvirkelag.

I Interboks vedtekter under pkt 6 heter det:

Før opptak av ny eier på sted der kjeden er representert, plikter kjeden å forespørre/ orientere eksisterende andelseier. Har den lokale andelseier mindre enn 25 prosent markedsandel i det området man aktivt bearbeider med egen utsendelse av DM, kan styret fritt vedta opptak av ny eier/inntreden av annen andelseier. Har den lokale andelseier mer enn 25 prosent markedsdekning i sitt handelsdistrikt, kan denne i utgangspunktet nekte opptak av ny eier/inntreden av annen andelseier i sitt handelsdistrikt. Styret kan likevel etter en helhetsvurdering godkjenne ny eier/inntreden av annen eier. Slik andelseier har møterett og uttalerett i styremøtet hvor beslutningen fattes. Eksisterende firma har førsterett til nyetablering i sitt forretningsområde.

En klausul som den ovennevnte må antas å gi andelseierne i et horisontalt samarbeid en gjensidig skjerming mot konkurranse. Tilsynet legger således til grunn at ovenfor refererte klausul representerer et samarbeid om områdedeling mellom andelseierne, og at dette vil være egnet til å påvirke konkurransen mellom kjedemedlemmene. Klausulen anses følgelig å falle inn under forbudet i krrl § 3-3.

3. Dispensasjonsadgang

Konkurransetilsynet kan med hjemmel i konkurranseloven § 3-9 ved enkeltvedtak eller forskrift dispensere fra forbudene i §§ 3-1 til 3-4 dersom:

- a) konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i vedkommende marked forsterkes,
- b) det må forventes effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen,
- c) konkurransebegrensningen har liten konkurransemessig betydning, eller
- d) det foreligger særlige hensyn

I henhold til annet ledd kan det stilles vilkår for dispensasjonen.

4. Søkers begrunnelse

Interbok-kjeden forhandler med leverandører for å sikre gunstige innkjøpsbetingelser til de enkelte eierne. Dette kan medføre lavere priser for forbrukerne, og samtidig sikre at små og geografisk fjerntliggende forretninger kan tilby produktene til lavere priser enn om de hadde stått utenfor kjeden.

Kjeden mener selv den ikke har markedsrett, da kjedens totale omsetning er svært begrenset i forhold til totalmarkedet. Søker mener også at kjedens eiere heller ikke kan sies å ha lokal markedsrett, da det finnes konkurrerende forretninger og kjeder i de fleste geografiske områder. Ifølge kjeden foregår det ikke felles prissetting på produktene. Dersom det opereres med priser i aktivitetsmaterieell, er dette veiledende priser, den enkelte forretning står fritt til å prise produktene lavere.

Dispensasjonssøknaden er begrunnet med at konkurransereguleringen har liten konkurransemessig

betydning, og at det må forventes effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet av konkurransebegrensningen.

5. Konkurransetilsynets vurderinger

Konkurransetilsynet har lagt vekt på at forhandlerne er godt spredt utover landet. Med unntak av i de største byene er kjeden kun representert med én forhandler på hvert sted. Stadig flere av bokhandlerne er organisert i kjeder. Etter Konkurransetilsynets vurdering kan dette få betydning for aktørenes tilpasninger i de lokale markedene. Det finnes fire store kjeder; Libris, Interbok, Unipa og Nexus. Den største kjeden er Libris med en markedsandel på noe over 20% av bokomsetningen gjennom bokhandel. Etter det tilsynet kjenner til er alle kjedene, bortsett fra Nexus, i praksis landsdekkende med sterke sentralledd. Sentralleddet deltar i utformingen av medlemmenes markedsføringstiltak. I dette arbeidet må kjeden ta hensyn til hvor sterk konkurransen også er i de lokale markedene som er lite konsentrerte. Etter tilsynets vurdering har konkurransen mellom kjedene stor betydning for hvor effektivt bokhandlerne konkurrerer i sine lokale markeder.

Utnyttelse av stordriftsfordeler ved innkjøp og rabatter fra leverandøren kan gi bedret konkurranseevne og komme forbrukerne til gode i form av lavere utsalgspriser. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil felles markedsføringstiltak med bruk av felles priser bidra til at Interbok mer effektivt kan konkurrere med andre bokhandlere/bokhandlerkjeder. Tilsynet antar derfor at Interboks felles tilbudskampanjer kan bidra til å styrke konkurransen i bokhandlermarkedet.

Som nevnt anser tilsynet pkt. 6 i vedtektene for å omfattes av forbudet mot markedsdeling. Etter tilsynets vurderinger gjør vedtektene det vanskelig for en bokhandel å bli medlem i Interbok BA dersom det allerede er etablert en Interbokforhandler på det aktuelle stedet. Tilsynet legger imidlertid til grunn at det finnes alternative kjeder i bokhandlerbransjen som en forhandler kan knytte seg til. Tilsynet mener derfor det ikke er grunnlag for å hevde at vedtektene i nevneverdig grad vanskeliggjør etablering.

Utviklingen på bokhandlermarkedet med få sterke kjeder gjør at tilsynet vil følge utviklingen nøye. Dispensasjonen gis derfor på det vilkår at Interbok melder fra til Konkurransetilsynet om endringer i medlemsmassen. Det stilles også som vilkår at endringer i vedtektene eller i samarbeidskontrakten mellom kjeden og andelshaver meldes Konkurransetilsynet.

6. Konkurransetilsynets vedtak

På grunnlag av Konkurransetilsynets vurderinger og med hjemmel i konkurranseloven § 3-9, bokstav a, har Konkurransetilsynet fattet følgende vedtak:

Andelshaverne i Interbok BA gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-1 første ledd for å fastsette felles priser i aktivitetsmaterieil for varer som omsettes i kjedens bok- og papirforretninger.

Andelshaverne i Interbok BA gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-2 for å kunne inngi felles anbud.

Andelshaverne i Interbok BA gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-3 for å fastsette markedsdeling blant kjedens medlemmer. Markedsdelingen det dispenseres for er den som fremgår av vedtektenes pkt. 6 , vedtatt på generalforsamlingen 6. oktober 1999.

Dispensasjonen gis på de vilkår at kjedemedlemmene fritt kan fastsette lavere tilbudspriser enn oppgitt i aktivitetsmateriellet, og at Interbok BA melder fra til Konkurransetilsynet om endringer i medlemsmassen og om endringer i vedtekter og avtaler.

Vedtaket trer i kraft straks og gjelder til 1. februar 2005.

Etter krrl § 3-9 siste ledd kan dispensasjonen trekkes tilbake dersom tilsynet finner at vilkårene for dispensasjonen ikke er oppfylt eller forutsetningen for dispensasjonen ikke lenger er til stede.

Vedtaket kan påklages innen tre uker. En eventuell klage stiles til Arbeids- og administrasjonsdepartementet, men sendes Konkurransetilsynet. For øvrig vises til vedlagte skjema "Melding om rett til å klage over forvaltningsvedtak".

[til toppen](#)